

ВНУТРІШНІЙ ЕКОНОМІЧНИЙ КОНТРОЛЬ РЕАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

© Куровська О.А., 2008

Уточнено роль контролю реальних інвестицій у системі внутрішнього економічного контролю підприємства.

Запропоновано підсистему контролю реальних інвестицій, в основу якої покладено процесний підхід, системний аналіз і впровадження системи якості в керування підприємством, і як результат – оптимізація витрат на проведення контролю за здійсненням інвестиційного проекту.

Ключові слова: внутрішній економічний контроль, інвестиційний проект, системний аналіз, процесний підхід, стандартизована система керування якістю проекту, стандарт ISO 9001: 2001.

The role of control of real investments in a system of internal economical control has been defined more precisely.

The subsystem of control of real investments has been suggested. In its base is a procession approach, systematical analysis and inculcation the system of quality into enterprise's management, and as a result is the optimization of expenditures on caring out the control.

Keywords: internal economic control, investment project, system analysis, procession approach, standard system of project quality management, standard ISO 9001: 2001.

Постановка проблеми

На сучасному етапі розвитку економіки підприємства мають потребу у дієвому внутрішньому економічному контролі, особливо це стосується впровадженню реальних інвестицій. Це обгрунтовано необхідністю розвитку конкурентоспроможного потенціалу підприємств у зв'язку із перспективою вступу України до СОТ та в інші міжнародні організації, після чого підприємства зіштовхнуться з найжорстокішою конкуренцією іноземних фірм. Актуальність теоретично-методологічного обгрунтування загальної системи оцінки внутрішнього економічного контролю реальних інвестицій обумовлена:

- необхідністю вдосконалення самої системи контролю, його організації, стандартизації, методичного обгрунтування самого процесу контролю реальних інвестицій;
- складністю самого процесу контролю реальних інвестицій залежно від його суб'єктів (зовнішній щодо самого підприємства або внутрішній у межах контрольного середовища).

Загальна проблема впливає з гострої необхідності подальшого розвитку теоретичних, методологічних і прикладних основ внутрішнього економічного контролю з погляду системного підходу до вирішення питань контрольної діяльності на підприємствах, що займаються реальними інвестиціями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Аналіз робіт вітчизняної наукової думки щодо досліджень проблем внутрішнього економічного контролю (ВЕК) реальних інвестицій: сформульовано предмет економічного контролю і його метод [1, с. 26; 2, с.25; 3, с. 148], розроблено ряд різноманітних класифікацій

контролю і його об'єктів [1; 4, с. 49], обґрунтована необхідність застосування системного підходу при дослідженні внутрішнього економічного контролю [5, с. 12] і стандартизованих систем якості інвестиційного проекту [9, с. 485]. При цьому В.Ф. Максимовою було підтверджено універсальність побудови системи внутрішнього контролю як цілісно діючої, розглянуто удосконалення методичних, організаційних та концептуальних рішень оптимізації внутрішнього контролю. Але все це дає змогу стверджувати, що система внутрішнього контролю реальних інвестицій до кінця не вивчена.

Постановка цілей

Мета статті полягає в вивченні вимог до проведення внутрішнього контролю реальних інвестицій з погляду системного підходу; розробленні і застосуванні можливих шляхів його здійснення на підприємствах, які впроваджують інвестиційні проекти.

Виклад основного матеріалу

Контроль з економічного погляду – це система спостереження й перевірки відповідності процесу функціонування об'єкта керування прийнятим управлінським рішенням, установлення результатів управлінського впливу на керований об'єкт, визначення відхилень, допущених у ході виконання цих рішень [7, с. 6].

Мета внутрішнього економічного контролю полягає переважно у заощадженні грошей і товарно-матеріальних цінностей; виконання виробничих і фінансових планів; недопущенні перевитрати матеріальних, енергетичних і фінансових ресурсів; виконанні планів впровадження нових методів роботи й нових технологій; забезпеченні випуску продукції високої якості й активного попиту.

Предметом внутрішнього економічного контролю є стан організаційних, управлінських, економічних, інформаційних характеристик підприємства як організаційної системи. Тобто, предметом є стан об'єктів внутрішнього економічного контролю.

Об'єктом внутрішнього економічного контролю вважають окремі та (або) взаємопов'язані елементи, підсистеми й системи функціонування підприємства, зокрема систему управління, на яку скеровані контрольні дії. Тобто, об'єктом контролю є безпосередньо цільові, організаційні, управлінські, економічні, інформаційні характеристики [10, с. 72].

Основними підсистемами системи внутрішнього контролю реальних інвестицій підприємства є такі:

- інформаційний контроль – припускає визначення каналів одержання необхідної інформації для прийняття ефективних управлінських рішень, її вірогідності, повноти, своєчасності. Перевірка інформації всіма наявними способами.
- фінансовий контроль – перевіряє відповідність вкладень у реальні інвестиції прийнятим раніше фінансовим планам і бюджетам підприємства;
- адміністративний контроль – перевірка відповідності участі в здійсненні реальних інвестицій кожного керівника підприємства, відповідно до його посади й обов'язків. Установлення максимальних границь рішень, що приймаються одним працівником (відповідно до його посади);
- ризик-контроль – проведення кваліфікованого оцінювання можливих наслідків здійснення реальних інвестицій, можливі наслідки вкладень щодо підприємства й об'єкта вкладення, можливі наслідки несприятливого результату, форс-мажорні обставини; джерела їхнього покриття;
- економічний контроль – оцінювання ефективності здійснення реальних інвестицій загалом, і в окремих випадках, проектам з урахуванням ступеня досягнення мети;
- юридичний (правовий) контроль – перевірка юридичної правомірності виконуваних робіт, можливі наслідки невиконання зобов'язань перед партнерами (постачальниками, підрядниками тощо) і невиконання зобов'язань самими партнерами. А також механізм оцінювання відповідності виконуваних робіт законам і підзаконним актам, стандартам якості, які діють у державі.
- технологічний контроль – перевірка відповідності об'єктів реальних інвестицій технологічним вимогам, виявлення слабких місць та їхнього усунення.

Контроль необхідно розглядати як процес, що постійно діє на підприємстві. Процес – це сукупність взаємозалежних і взаємодіючих видів діяльності, що перетворюють входи й виходи. Цикл контролю змін проілюстровано на рис. 1 [9, с. 433].

Процеси контролю інвестиційними проектами складаються з таких елементів:

- загальний контроль змін, що відбуваються в проекті загалом;
- ведення звітності за проектом – збирання і аналіз інформації про виконання роботи, порівняння із плановими показниками, прогноз розвитку;
- контроль змін змісту проекту реальних інвестицій;
- контроль за зміною розкладу проекту;
- контроль витрат по роботах і бюджету проекту;
- контроль якості і його відповідність установленим стандартам і усунення причин порушення якості;
- контроль ризику в ході реалізації проекту.

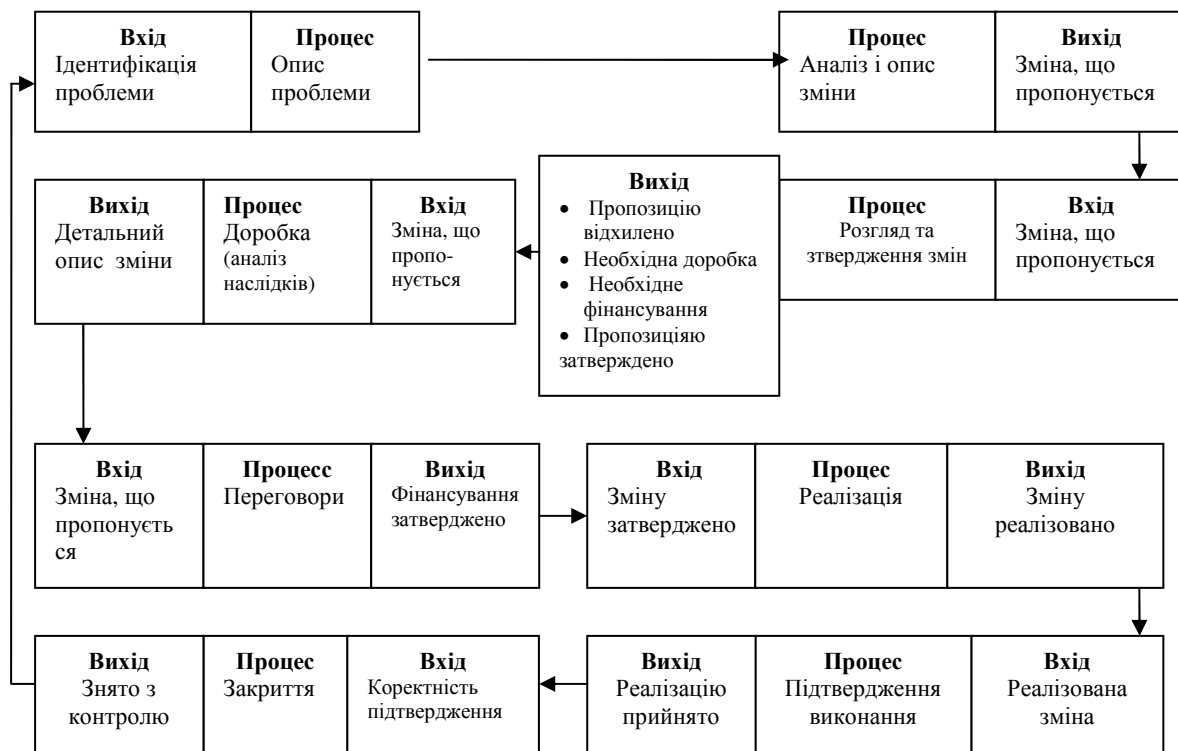

Рис. 1. Поетапний процес керування

Можна контролювати кожний процес, систему, підсистему або показник окремо (див. рис. 2), при цьому перелічені процеси контролю розроблення та впровадження реальних інвестицій не є винятком. Але завдяки тому, що на підприємстві безліч процесів і вони мають різний причинно-наслідковий зв'язок, їхнє окреме вивчення – дорогий захід, що не дає цілісної картини того, що відбувається на підприємстві.

Під час реалізації мети підприємства необхідно враховувати, що підприємство можна (і зручніше) розглядати у вигляді взаємозалежної системи, тому що зміна однієї складової може викликати кардинальні зміни всієї структури. Так само, якщо ми бачимо будь-яке явище, то ми повинні розуміти, що це може бути тільки наслідком, а причина нам поки не відома. Виявленням причин, зв'язків і наслідків займається системний аналіз. Тобто, це методологія, зміст якої полягає у вивченні будь-яких об'єктів як багатокомпонентних систем, які являють собою взаємодіючі та взаємозалежні елементи, що є частиною функціонування системи.

При системному підході повинне бути чітке уявлення про:

- сферу діяльності, у якій функціонує й розвивається об'єкт керування (у нашому випадку – реальні інвестиції);

- завдання й предмет проведення аналізу;

- сукупність інструментів і засобів, які будуть використовуватися при синтезі й аналізі даного об'єкта;

- послідовність дій у процесі досягнення ухваленої або обраної мети.

Тільки вирішивши ці питання, можемо приступати до подальшої реалізації програми реальних інвестицій. Розглянемо етапи системного аналізу [11, с. 129]:

- аналіз проблеми;

- визначення та аналіз структури системи;

- формування мети, визначення необхідності в ресурсах і процесах для її досягнення;

- аналіз існуючих ресурсів і процесів;

- прогноз майбутніх умов;

- співвідношення мети і засобів її досягнення, вибір варіанта;

- діагностика існуючої системи;

створення комплексної системи розвитку організації для досягнення поставленої мети.

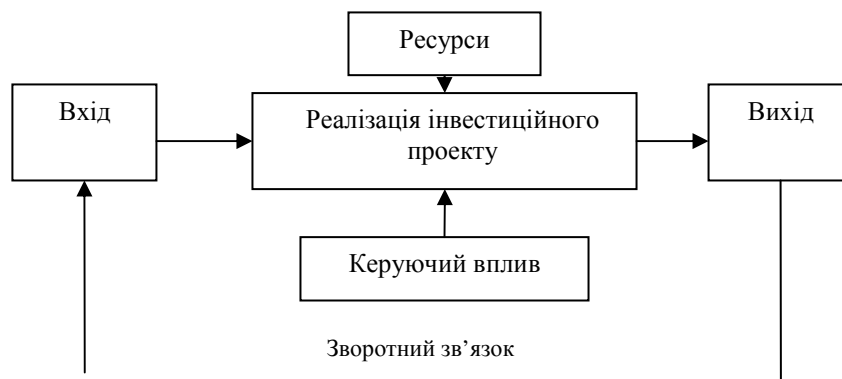

Рис. 2. Система керування реалізацією інвестиційного проекту

Кожна система характеризується властивими тільки їй характеристиками (ознаками). Розуміння їх має виняткове значення при побудові адекватної й ефективної системи внутрішнього контролю реальних інвестицій (підхід, узятий у Ф.И. Перегудова, Ф.П. Тарасенко [8, с. 9–21]):

- будь-яка система є цілісною, відділеною від зовнішнього середовища;

- віддаленість, обмеженість системи в середовищі не означає її ізолюваність від середовища, система пов'язана із середовищем, існує в ній, взаємодіє з нею, обмінюється із середовищем енергією й інформацією. Тобто, всі системи відкриті;

- цілісність системи не виключає її розмаїтість і можливість поділу. Навпаки, у системі можна розглянути деякі її складові;

- можливість поділу системи на частині не означає, що ці частини повністю ізолювані одна від однієї. Частини становлять ціле завдяки зв'язкам між ними;

- цілісність системи обумовлена тим, що вона як одне ціле має такі характеристики, яких немає й не може бути в окремій її частині. Характеристики системи не зводяться до характеристик її частин і не є простою сукупністю цих якостей. Система існує як носій якісно нових характеристик;

- виділення частини із системи призводить до втрати системою якихось суттєвих якостей, тобто вона є цілісною системою. Більше того, відділена від системи частина теж втрачає істотні характеристики, які могли реалізуватися тільки в системі;

- відкритість системи, її зв'язаність із середовищем означає, що вона входить у якусь більшу систему, стаючи її частиною. Тому світ існує як ієрархічна система вкладених одна в одну й взаємозалежних між собою систем;

- внутрішня й зовнішня цілісність системи узагальнюється, поєднується, синтезується; поняття "мета" диктує структуру й функції системи. Функція інтерпретується як прояв цілеспрямованої системи, а структура системи є варіантом реалізації мети;

- система не належить до незмінних формувань. Навпаки, у результаті впливу зовнішніх і внутрішніх взаємодій всі системи постійно перебувають у динаміці, піддаючись змінам.

При впровадженні системного аналізу до внутрішнього контролю реальних інвестицій необхідно враховувати, що реальні інвестиції є, за суттю, тільки підсистемою центра інвестицій (див. рис. 3).

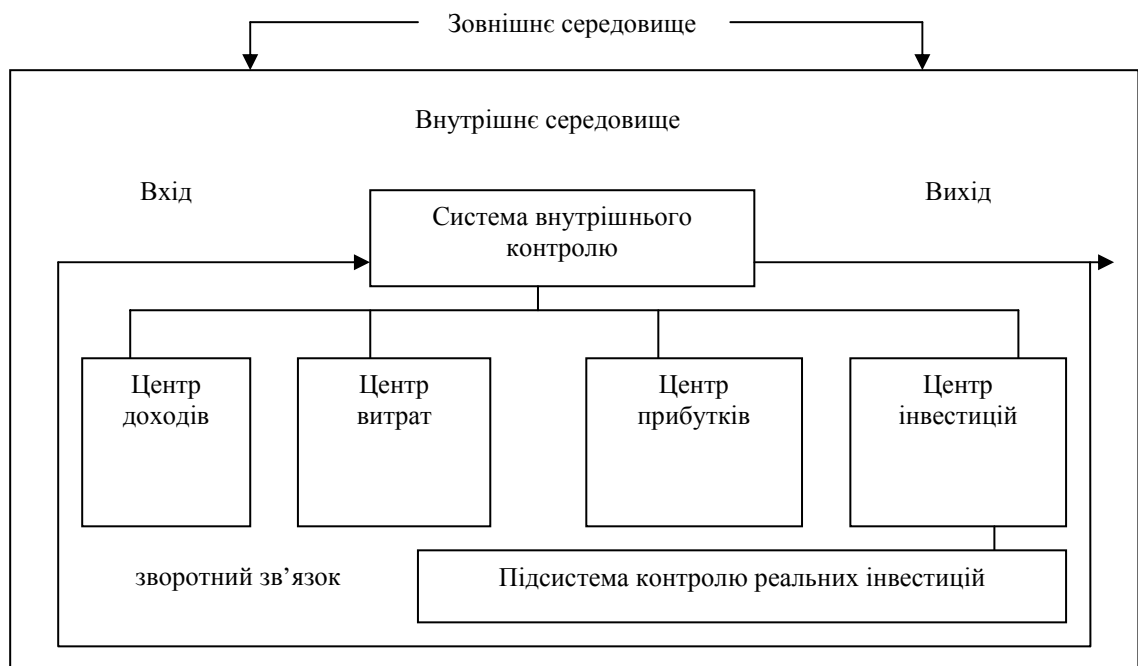

Рис. 3. Місце підсистеми контролю реальних інвестицій в системі внутрішнього економічного контролю

Центр інвестицій, як і центри прибутку, витрат і доходів, належать до загальної системи внутрішнього контролю. Внутрішній контроль залежить від внутрішнього і зовнішнього середовища. Коригування системи внутрішнього контролю відбувається як за допомогою зворотного зв'язка, так і шляхом координації окремих складових (його) частин.

Після опрацювання контролю проекту за допомогою системного аналізу на етапі впровадження реальних інвестицій необхідно ще більшою мірою підсилити контроль всіх показників, тому що непередбачені зміни структури й системи можуть призвести до незапланованих витрат і коригувань.

Керування якістю проекту реальних інвестицій вимагає створення стандартизованих систем керування якістю, які складаються з документованих методик і засобів планування, забезпечення й контролю якості, які виконують спеціалізовані структури підприємства. Керування якістю у межах керування інвестиційним проектом – це система методів, засобів і видів діяльності, спрямованих на виконання вимог і очікувань клієнтів проектів до якості самого проекту та його продукції [9, с.447].

Отже, можна виділити менеджмент якості самого проекту та менеджмент якості продукції проекту. Нас більшою мірою цікавить якість самого проекту, тому що параметри якості й характеристики продукції проекту в основному відомі заздалегідь. Своєю чергою, без надійної

системи контролю всіх процесів і систем на всіх етапах впровадження проекту готова продукція (роботи, послуги) не завжди відповідатиме потрібним вимогам.

На нашу думку, впровадження системи внутрішнього контролю реального інвестиційного проекту економічно вигідніше на тому підприємстві, де використовуються вже системи якості. Або необхідно створити універсальну систему якості й користуватися нею, чим створювати для кожного проекту дієве середовище впровадження ВЕК. Прийнято виділяти ключові складові якості реалізованого проекту реальних інвестицій:

- якість розроблення й планування проекту;
- якість реалізації робіт із проекту відповідно до планової документації;
- якість матеріально-технічної бази проекту реальних інвестицій.

Сьогодні, на нашу думку, ефективніше користуватися системами якості ISO, які діють в 91 країнах світу (на цю частку країн припадає 95 % світового промислового виробництва). У стандарті ISO 9001: 2001[12] сформульовані принципи якості менеджменту, виконання яких дає змогу створити ефективну систему процесного керування на підприємстві:

- фокус на споживача (замовника);
- лідерство й авторитет керівництва;
- залучення персоналу;
- процесний підхід в управлінні діяльністю й ресурсами;
- системний підхід до менеджменту;
- постійне поліпшення діяльності підприємства;
- прийняття рішень на основі фактів і аналізи;
- взаємовигідні відносини з постачальниками й субпідрядниками.

Розглянемо методологічні інструкції з елементів якості. Стандарти ISO 9001 покликані забезпечити якість при проектуванні, розробленні, виробництві, монтажі, обслуговуванні і складаються з таких елементів:

- відповідальність керівників; система якості;
- аналіз контрактів;
- керування проектуванням; керування документацією й даними;
- закупівля (матеріально-технічне забезпечення проектів);
- керування процесом створення продукції;
- контроль і випробування; статус контролю й випробувань;
- керування устаткуванням для контролю, вимірів і випробувань;
- керування невідповідною продукцією; коригувальні й попереджувальні дії;
- вантажно-розвантажувальні роботи, зберігання, упакування, консервація й поставка;
- керування реєстрацією даних про якість; внутрішні перевірки якості;
- підготовка кадрів; обслуговування; статистичні методи.

Незважаючи на витрати, впровадивши цю систему на підприємстві, керівництво не тільки підніме статус організації, спростить збут, контроль і планування, але й заощаджуватиме засоби й ресурси як на довгострокові, так і на короткострокові періоди.

Висновки

Тільки системний підхід дає змогу одержати найповніше уявлення про складові елементи ВЕК реальних інвестицій. Застосовуючи його під час планування, відбору та реалізації інвестиційного проекту, підприємство найоптимальнішим шляхом досягне своїх стратегічних цілей.

Впровадження інвестиційного проекту на підприємстві без організованої системи якості не принесе очікуваних результатів. Найбільш прийнятним є застосування стандартизованих систем якості, таких як ISO 9001, тому що їхнє застосування, крім організації контролю якості, дасть змогу підприємству, маючи сертифікат відповідності, вийти на нові ринки й залучити додаткових клієнтів.

Перспективи подальших досліджень

Якщо на підприємстві діє система якості ISO, можна розробити стандарти внутрішнього контролю за будь-якими бізнес-процесами і центрами відповідальності, зокрема за центрами відповідальності реальних інвестицій.

1. Аудит: Практическое пособие / Под ред. А. Кузминского.– К.:Учетинформ, 1996. – 238 с.
2. Максимова В.Ф. Контроль и ревизия. Навч. посібник. – Одеса: Автограф, 2003. – 334 с.
3. Нападівська Л.В. Внутрішньогосподарський контроль в ринковій економіці: Монографія. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2000. – 224 с.
4. Калюга Є. В. Класифікація контролю та шляхи її вдосконалення // Світ бух. обліку. – 2002. – №1. – С. 44–52.
5. Управленческие решения: Учеб. пособие. – М.: ФОРУМ: ИНФРА-М, 2005. – 192 с.
6. Котлер Ф. Маркетинг, менеджмент. – СПб: «Питер», 1999. – 896 с.
7. Сиддики Ф. Истил: стратегия качественного сотрудничества: Сб. науч. трудов. – Д.: ДонНУ, 2003. – С. 242–245.
9. Курс аудита: Учебник / Под общ. ред. М.Т. Білуха. – 2-е изд., перераб. – К.: Высшая шк.: Знание, КОО, 1999. – 574 с.
8. Перегудов Ф.И., Тарасенко Ф.П. Основы системного анализа: Учебник. – 3-е изд. – Томск: Изд-во НТЛ, 2001. – 95 с.
9. Управление проектами: Учебное пособие / Под общ. ред. И.И. Мазура. – 2-е изд. – М.: Омега-Л, 2004. – 664 с.
10. Максимова В.Ф. System of objects of internal economic control // Економіст. – 2005. – №4. – С.71 – 75.
11. Катренко А.В. Системний аналіз об'єктів та процесів комп'ютеризації: Навч. посібник. – Львів: «Новий світ-2000». – 424 с.
12. ДСТУ ISO 9001-2001 «Система управління якістю. Вимоги» (ISO 9001: 2000, IDT) / Видання офіційне. – К.: Держстандарт України, 2001. – 24 с.

УДК 330.341.1/332.12(07)

Н.С. Куцай

Луцький державний технічний університет

ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДХОДІВ ДО ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ «ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕГІОНУ»

© Куцай Н.С., 2008

Обґрунтування і введення в науковий обіг удосконаленого розкриття поняття «інноваційний потенціал регіону» в сучасних умовах дасть змогу уточнити найдієвіші складові інноваційного потенціалу, які дадуть змогу з меншими витратами і у прийнятний термін досягти відчутних результатів на регіональному рівні.

Ключові слова: потенціал, інноваційний потенціал регіону, складові інноваційного потенціалу регіону.

Substantion and introduction to the scientific appeal the improved revealing of the concept «innovative potential of region», in modern terms will give possibility to specify the basic and the most effective constituents of innovative potential, which will allow to attain perceptible results at a regional level with less charges and in an acceptable term

Keywords: potential, innovative potential of region, constituents of innovative potential of region.

Постановка проблеми

На жаль, недопрацювання в тлумаченні змісту інноваційного потенціалу регіону не дають надалі вирішувати регіональні проблеми, що виникли сьогодні. Вважаємо за необхідне дослідити зміст інноваційного потенціалу та сукупність основних ресурсів інноваційного потенціалу регіону